

Mariusz Bakalarz

WPŁYW
USTROJU PRAWNEGO KOŚCIOŁA ŁACIŃSKIEGO
NA KSZTAŁTOWANIE SIĘ
AKTUALNEGO PORZĄDKU PRAWNEGO
KATOLICKICH KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH
NA PRZYKŁADZIE
URZĘDÓW PROTOSYNCELA I SYNCELA

Obecne w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich¹ urzędy protosynceła i synceła są instytucjami stworzonymi przede wszystkim jako wsparcie biskupa eparchialnego w realizacji jego pasterskich zadań. Zostały one ugruntowane w dwudziestowiecznej kodyfikacji prawa dla katolickich Kościołów wschodnich jako reaktywacja dawnych urzędów kościelnych w tradycji wschodniej, mających długą i ciekawą historię. Można jednakże stwierdzić, iż *de facto* są to urzędy wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego wprowadzone do kodyfikacji pod wpływem Kościoła łacińskiego,

KS. MGR LIC. MARIUSZ BAKALARZ – doktorant, Katedra Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: al. Najświętszej Maryi Panny 54, 42-200 Częstochowa; e-mail: ks.m.bakalarz@archiczest.pl; <https://orcid.org/0000-0001-6942-4563>

¹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (18.10.1990), AAS 82 (1990), s. 1045-363; tekst polski w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2002 [dalej cyt.: KKKW].

a którym tylko nadano nazwy odwołujące się do historycznych instytucji prawnych. Aktualna formuła prawna tych urzędów kształtowała się bowiem pod silnym wpływem dyscypliny i ustroju prawnego Kościoła łacińskiego oraz procesów unifikacyjnych, określanych powszechnie jako „latynizacja”.

Urząd wikariusza generalnego w strukturze diecezjalnej zaistniał w Kościele zachodnim w XII w. (pierwotnie jako *procurator generalis*, a od XIV w. jako *vicarius a latere Episcopi*). Stopniowo zakres jego władzy i pozycja w porządku prawnym umacniały się, aż stał się urzędem obligatoryjnym i głównym współpracownikiem biskupa diecezjalnego w zarządzaniu Kościołem partykularnym [Krukowski 2005, 351-52].

Podczas przygotowań Soboru Watykańskiego II dostrzeżono potrzebę powołania nowej instytucji w strukturze Kościoła partykularnego, bowiem w różnorodnych i nieustannie zmieniających się w czasie realiach życia Kościoła, wydawało się koniecznym ustanowienie kolejnego urzędu, który wspierałby biskupa w jego pasterskiej posłudze. Obok urzędu wikariusza generalnego, liczącego sobie już kilka wieków i cieszącego się wysoką oraz ustabilizowaną pozycją w strukturze Kościoła partykularnego, ustanowiono urząd wikariusza biskupiego – nową funkcję o zasadniczo zbieżnej naturze prawnej i kompetencjach, ale przeznaczoną do wspierania biskupa diecezjalnego w poszczególnych aspektach jego działalności². Takie rozwiązanie zostało przejęte w procesie tworzenia własnej kodyfikacji i odnowienia dziedzictwa Wschodu³. Formuła prawna urzędów wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁴ w bezpośredni sposób została odzwierciedlona w kształcie urzędów protosyncela i syncela w KKKW.

W niniejszym opracowaniu zostanie ukazana ewolucja urzędów syncela i protosyncela poczynając od pierwszych świadectw historycznych, poprzez akty normatywne synodów partykularnych poszczególnych Kościołów,

² Szerzej na temat urzędu wikariusza biskupiego zob. Orzeszyna 2002b, 139-50; Tenże 2001, 38; Tenże 2002a.

³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de Ecclesiis orientalibus catholicis Orientalium Ecclesiarum* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 76-89 [dalej cyt.: OE]; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 247-65, nr 5-6.

⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

pierwsze kodyfikacje, prace Komisji soborowych, dokumenty soborowe i późniejsze akty wykonawcze oraz instrukcje kongregacji rzymskich, prace Papieskich Komisji do spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego i do spraw Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego, aż do ich ostatecznego uformowania przewidzianego w KKKW.

1. POCZĄTKI URZĘDU SYNCELA W KOŚCIOŁACH WSCHODNICH

Kościół wschodni już w pierwszych wiekach wykształcił zwyczaj wybierania biskupów spośród zakonników. Zwyczaj ten w późniejszych czasach stał się zasadą obowiązującą. Biskupi pozostawali jednak zakonnikami, zatem chcieli prowadzić (w miarę możliwości) monastyczny sposób życia. Dla podtrzymania choć w minimalnym zakresie właściwego zakonnikom życia wspólnego, biskupi dobierali sobie współtowarzyszy, którzy zamieszkiwali wspólnie z biskupem w jego mieszkaniu, które zwykle było klasztorem lub typową celą zakonną. Stąd też owego towarzysza życia biskupa określano mianem *synkellios* (gr. συνκελλος) co oznacza zamieszkującego we wspólnej celi [Faris 1992, 516]. Termin został w języku łacińskim przyjęty jako *syncellus*, jako złożenie greckiego przedrostka *syn-* [συν-] (razem, wspólnie) i łacińskiego słowa *cella*, oznaczającego celę zakonną. Najwcześniejsze świadectwa takich właśnie towarzyszy życia biskupów dotyczą patriarchów Konstantynopola. Z czasem syncele byli nadto także doradcami, spowiednikami i współpracownikami patriarchów oraz innych biskupów, a nawet bywali ich następcami na urzędzie biskupim [Nowodworski 1904, 377-78].

Syncel był zatem nie tylko współtowarzyszem monastycznego życia biskupa, ale ze względu na wspólnotę życia także wspomagał go w jego funkcjach, a nawet reprezentował biskupa w wielu sprawach kościelnych, przez co uzyskał znaczący wpływ w Kościele lokalnym [Faris 1992, 516]. Zadaniem synceli było również czuwanie nad dobrą sławą biskupa, o której mieli świadczyć jako świadkowie ich życia [Chelmski 1913, 301]. Syncele z czasem zyskali także, *ex officio*, prawo uczestnictwa i głosu na synodach. O ile początkowo tylko jeden z towarzyszy życia biskupa był określany mianem syncela, o tyle z czasem patriarchowie wybierali dwóch lub więcej synceli, z których najstarszy lub najbardziej znaczący był określany jako *protosyncel* (πρωτο – συνκελλος, pierwszy syncel) [Herbermann 1913, 377]. Z czasem funkcja syncela stała się godnością nadawaną du-

chownym w Kościołach wschodnich. W niekatolickich Kościołach wschodnich (zwłaszcza tradycji bizantyjskiej) tytuł syncela lub protosyncela jest nadawany duchownym reprezentującym biskupa, ale jest to godność tylko honorowa, niezwiązana z żadną władzą. W katolickich Kościołach wschodnich, pod wpływem systemu prawnego Kościoła zachodniego, a zwłaszcza w związku z istniejącą w nim figurą prawną wikariusza generalnego⁵, funkcja syncela ewoluowała, upodabniając się do roli, jaką tenże pełni w strukturze hierarchicznej Kościoła łacińskiego [Faris 1992, 516].

Ewolucja funkcjonalno-prawna ma swój początek około połowy IV w., gdy pojawia się przedstawiony powyżej zwyczaj powoływania syncelów jako współtowarzyszy życia codziennego biskupa dla podtrzymania w jakimś stopniu wspólnoty monastycznej. Począwszy od V w. zaczyna się zmieniać pojmowanie syncela jako doradcy biskupa, współpracownika, ale już w VI w., z racji na to, że syncele często obejmowali stolicę patriarszą lub biskupią jako następcy tego, komu towarzyszyli w życiu, zaczęli zajmować istotną rolę w Kościele. Zwłaszcza od X w. utrwaliło się takie pojmowanie syncela, wobec czego wpływ na ich nominację rościli sobie władcy świeccy, a syncele stawali się członkami senatu [Kazhdan 1991, 1993-994]. Prestiż godności syncela spowodował, że nadawano ją nie tylko faktycznie współtowarzyszom codziennego życia biskupa, ale także innym znaczącym duchownym, co w efekcie sprawiło, że godność ta stała się jedynie tytułem honorowym, a liczba tytularnych syncelów i protosyncelów się zwiększała. Stąd właśnie od X w. znaczenie syncelów poczęło się zmniejszać, a jako faktyczna funkcja pozostali jedynie w Kościele Greckim [Herbermann 1913, 412]. Aż do motu proprio papieża Piusa XII *Cleri sanctitati*⁶ prawo powszechne nie przewidywało obligatoryjności ustanawiania syncelów, a wszelkie regulacje pozostawały kwestią zwyczaju lub prawa partykularnego poszczególnych Kościołów. Warto jednak prześledzić choćby niektóre z tych form prawnych ujęć zadań i roli syncelów na przestrzeni dziejów.

Niektórzy z badaczy upatrują początków formalnego urzędu równoważnego z syncelem już w dokumentach Soboru Chalcedońskiego, bowiem w kan. II tegoż Soboru pojawia się wspomnienie o urzędniku zwanym *ὁ ἐκδικός*, natomiast w kan. XXIII o *ὁ ἐκδικός τῆς ἐν Κωνσταντινο-*

⁵ Szerzej na temat urzędu wikariusza generalnego zob. Dziub 2008; Tenże 2009, 531-35.

⁶ Pius PP. XII, *Litterae apostolicae motu proprio datae de Ritibus Orientalibus, de personis pro Ecclesiis Orientalibus Cleri sanctitati* (2.06.1957), AAS 49 (1957), s. 433-603.

υπόλει ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, co wersja łacińska uchwalał tłumaczy jako *defensor Constantinopolitanae sanctae ecclesiae*, a w przekładzie polskim oddano jako *adwokat wielce świętego Kościoła Konstantynopola*⁷. Sam termin *ὁ ἐκδικός* jest tłumaczony jako: *obrońca sprawiedliwości, przedstawiciel prawny, prokurator, publiczny adwokat* [Abramowiczówna 1960, 58]. Trudno jednak jednoznacznie utożsamić urząd *ekdyka* z syncelem, choć bez wątpienia musiał to być jeden z najbliższych i najbardziej wpływowych współpracowników patriarchy, posiadający nadto konkretną władzę.

Kościół Ukraiński, choć wywodzący się z tradycji bizantyjskiej, nie przeniósł jednak do swej struktury hierarchicznej urzędu syncela, tak mocno zakorzenionego w patriarchacie konstantynopolskim. Pojawił się jednak w Kościele Ukraińskim urząd określany jako *jeparchialnyj namisnyk* (епархiальний намісник), czyli *namiestnik eparchialny*. Namiestnik był wybierany spośród duchownych, ale jedynie tych wyższych rangą, a więc spośród ihumenów⁸ lub archimandrytów⁹ jednak w późniejszym czasie powoływano na ten urząd również świeckich.

Urząd namiestnika był centralnym organem jurysdykcyjnym eparchii. Namiestnik w imieniu biskupa pełnił władzę administracyjną, a w razie potrzeby także zastępował biskupa podczas jego nieobecności. Władza namiestnika nie ustawała także podczas wakatu stolicy biskupiej. Sprawował zarząd eparchią, dopóki metropolita nie wyświęcił nowego biskupa. Namiestnik cieszył się taką samą czcią w eparchii, jaka należała się biskupowi. Wybierany był najczęściej przez biskupa eparchialnego, ale tam, gdzie istniał taki zwyczaj (np. we Lwowie) kryłoszani (członkowie *kryłosu*, odpowiednika kapituły w Kościele łacińskim) wybierali *namisnyka* spośród swego grona, a biskup tylko potwierdzał jego wybór [Chortyk 2002, 13].

W końcu XVII w. w Kościele Ukraińskim odnotowuje się już urząd *syncela*. Innocenty Winnicki (prawosławny biskup przemyski 1679-1691, a następnie greckokatolicki biskup przemyski 1691-1700) [Dola 1979, 308] jeszcze jako władca prawosławny, zorganizował w swojej eparchii przy

⁷ Sobór Chalcedoński, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński i polski. T. I (325-787). Nicea I, Konstantynopol I, Efez, Chalcedon, Konstantynopol II, Konstantynopol III, Nicea II*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księża Jezuitów, Kraków 2002, s. 246-47.

⁸ Ihumen – przełożony zakonników, odpowiadający w Kościele łacińskim przeorowi [Chelmiński 1909, 64].

⁹ Archimandryta – przełożony kilku klasztorów, odpowiadający w pewnym sensie opatowi w Kościele łacińskim [Chelmiński 1904, 312].

katedrze *kryłos* wzorowany na łacińskich kapitułach, złożony z sześciu oficjalów, na czele których stał syncel. Kompetencje pełniącego urząd syncela nie były zawężone jedynie do spraw kryłosa, ale do jego obowiązków należało również nadzorowanie dziekanów, zarząd dobrami kościelnymi, opieka nad kapłanami eparchii. Syncel miał przydzielonego doradcę i pomocnika, którego zadaniem była obrona duchowieństwa i dóbr kościelnych w urzędach i sądach państwowych. O pozycji syncela świadczy fakt, że w wypadku śmierci biskupa przejmował on administrowanie wszystkimi dobrami eparchii aż do czasu mianowania nowego biskupa eparchialnego, zwoływał sobór elekcyjny eparchii, a także wspólnie z kryłoszanami przeprowadzał wybór nowego biskupa, a gdy czas wyboru się przedłużał, zwracał się do biskupa sąsiedniej eparchii z prośbą o wyświęcenie kapłanów, poświęcenie nowego kościoła, czy spełnienie innych funkcji należących wyłącznie do kompetencji biskupa. Daje się już tutaj zauważyć duży wpływ na kształt tego urzędu Kościoła łacińskiego i istniejącego tam od niemal pięciu wieków urzędu wikariusza generalnego [Chortyk 2002, 13-14].

W tym samym czasie w Kościele Rosyjskim (prawosławnym) pojawia się idea *biskupa wikariusza*. Decyzję o powołaniu takiego urzędu podjęto na tzw. soborze moskiewskim w 1666 r. Wtedy też powołano pierwszego takiego wikariusza w Moskwie. Pomysł jednak nie spotkał się z ochoczym przyjęciem, ponieważ następnych mianowano w Kijowie i Nowogrodzie niemal sto lat później (1764 r.). Ewoluuował również prawny kształt owego urzędu, aż u schyłku XIX w. był on już głównym pomocnikiem biskupa eparchialnego w sprawowaniu zarządu eparchią, chociaż nie posiadał właściwie żadnej szczególnej jurysdykcji. Wszelkie funkcje wykonywał wyłącznie na zlecenie biskupa eparchialnego, szczególnie podczas jego nieobecności, a także wizytował eparchię, nadzorował ją oraz udzielał niższych święceń [tamże, 14-15].

2. SYNODY UNIJNE I PIERWSZE KODYFIKACJE

Poszczególne unie zawierane z Kościołami uznającymi zwierzchność Biskupa Rzymu wiązały się z przyjęciem przez nie w jakiejś mierze łacińskiego systemu prawa kościelnego i form strukturalnych istniejących w Kościele zachodnim. Miało to na celu ujednolicenie struktur i administracji kościelnej. Jednym z elementów dziedzictwa jurydycznego Kościoła rzymskiego był urząd wikariusza generalnego. Uwidocznilo się to bardzo

konkretnie w regulacjach dotyczących syncela zawartych w *Cleri sanctitati*. Zawiera ono odniesienia do źródeł poszczególnych norm prawnych. W tych odnoszących się do syncela ustawodawca odwołuje się do postanowień soborów powszechnych, ale także i do synodów dla poszczególnych Kościołów.

Chronologicznie najstarszym i najwyższym rangą aktem normatywnym, na jaki powołuje się ustawodawca w kanonach określających urząd syncela, są postanowienia Soboru Laterańskiego IV, odbytego pod przewodnictwem papieża Innocentego III w 1215 r. W rozdziale dziewiątym uchwał soborowych, zatytułowanym „O różnych obrządkach w tej samej wierze” zapisano: „[9, 1.] Ponieważ w wielu miejscach w granicach jednego miasta i diecezji pomieszkała się ludność mówiąca różnymi językami, mająca jedną wiarę, ale różne obrządki i zwyczaje, nakazujemy stanowczo, aby biskupi tychże miast i diecezji zatroszczyli się o wyznaczenie odpowiednich ludzi, którzy według różnych obrządków i w różnych językach mogliby sprawować dla wiernych święte obrzędy, udzielać sakramentów oraz nauczać ich zarówno słowem, jak i przykładem. [9, 2.] Natomiast bezwzględnie zabraniamy, aby jedno miasto lub diecezja miało więcej biskupów, ponieważ jedno ciało o wielu głowach staje się jakimś monstrum. Jeśli jednak z powyższych względów wymagałaby tego nagła potrzeba, biskup miejsca, po uprzednim namyśle, ustanowi katolickiego prałata tej samej narodowości co owi wierni swoim wikariuszem we wspomnianych sprawach, który będzie mu we wszystkim posłuszny i poddany”¹⁰.

Przywołany fragment konstytucji soborowej ukazuje zalecane formy troski biskupów o wiernych chrześcijan innego obrządku lub innego języka, przebywających na terenie diecezji. Dla zapewnienia posługi słowa Bożego i sakramentów wiernym, biskup ma wyznaczyć do tego zadania odpo-

¹⁰ „[9, 1.] Quoniam in plerisque partibus intra eandem civitatem atque dioecesim permixti sunt populi diversarum linguarum, habentes sub una fide varios ritus et mores, districte praecipimus ut pontifices huiusmodi civitatum sive dioecesum, provideant viros idoneos, qui secundum diversitates rituum et linguarum divina officia illis celebrent et ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter et exemplo. [9, 2.] Prohibemus autem omnino, ne una eademque civitas sive dioecesis diversos pontifices habeat, tanquam unum corpus diversa capita, quasi monstrum. Sed si propter praedictas causas urgens necessitas postulaverit, pontifex loci catholicum praesulem, nationibus illis conformem, provida deliberatione constituat sibi vicarium in praedictis, qui ei per omnia sit obediens et subiectus”, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. T. II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM. Księża Jezuit, Kraków 2003, s. 244-45.

wiednich duchownych. Podtrzymuje się starożytną zasadę, według której jedno miasto lub jedna diecezja nie może mieć dwóch biskupów, jednak – jeśli wymaga tego sytuacja i dla zapewnienia wiernym innego obrządku lub innego języka opieki duszpasterskiej – biskup miejsca może ustanowić dla nich *katolickiego prałata*, co – biorąc pod uwagę kontekst poprzedniego zdania i znaczenie użytego tu słowa *praesul*¹¹ – oznacza zapewne biskupa, który ma być wikariuszem biskupa diecezji, podporządkowanym w pełni biskupowi miejsca. Istotna jest forma podporządkowania wspomnianego duchownego jako *vicarius*. Jest to czas tworzenia się urzędu wikariusza generalnego, niemniej rozwiązanie tutaj wskazane bliższe jest idei wikariusza biskupiego, którą odnowi i wprowadzi w życie dopiero Sobór Watykański II. Postanowienie Soboru Laterańskiego IV wskazuje na pastoralne kompetencje *prałata* dla tej określonej grupy wiernych, nie dając jednocześnie żadnych uprawnień jurysdykcyjnych wobec tych osób.

Spośród synodów partykularnych dla poszczególnych Kościołów, a przywołanych jako źródła w *Cleri sanctitati*, najdawniejszym jest Synod Zamojski, który odbył się w 1720 r. Synod ten podaje reguły dotyczące ustanawiania w diecezji oficjałów, o których funkcjonowaniu wspomniano już wcześniej w kontekście diecezji przemyskiej obrządku bizantyjskiego, jednak w tym wypadku oficjałowie nie tworzą jakiegoś gremium, ponieważ oficjał jest zasadniczo jeden, chyba że biskup posiada więcej katedr, to wówczas przy każdej z nich ma obowiązek ustanowić odrębnego oficjała. Sam oficjał ma być wyznaczony spośród duchowieństwa świeckiego, a w wypadku braku zdatnego kandydata, może wybrać również spośród zakonników. Prawo wymaga od kandydatów szczególnych walorów moralnych i innych zdolności, by mogli dobrze i odpowiedzialnie pełnić swój urząd. Nie są wyliczone jednak żadne konkretne kwalifikacje i wymogi. Podobnie prawo synodalne nie określa wprost kompetencji oficjała, ale treść wskazuje, że ma on prerogatywy władzy wykonawczej (czuwanie nad dyscypliną życia i obyczajami), ale nade wszystko wykonuje władzę sądowniczą, mając uprawnienia nie tylko do prowadzenia procesów, ale i do karania¹². Jakkolwiek kompetencje oficjała dotyczą w znacznej mierze władzy sądenia, zatem ta figura prawna jest bliższa wikariuszowi sądowemu (określanemu w tradycji łacińskiej właśnie jako *oficjał*), to jednak inne zadania i upraw-

¹¹ Praesul – papież, patriarcha, biskup, prałat [Jougan 1958, 534].

¹² *Synodus Provincialis Ruthenorum Habita in Civitate Zamosciae Anno MDCCXX*, w: *Synod Prowincjalny Ruski w Mieście Zamościu w roku 1720 odprawiony*, W Drukarni XX. Bazylianów, Wilno 1785, s. 123-25.

nienia oficjała i szerokie kompetencje do karania wskazują na to, że urzędnik ten sprawował również w jakimś zakresie władzę wykonawczą, a zatem znajdujemy tu pewne nawiązanie do roli wikariusza generalnego w strukturze diecezjalnej Kościoła łacińskiego.

Kolejnym synodem, na uchwały którego powołuje się pierwsza kodyfikacja prawa wschodniego, jest Synod dla Kościoła bizantyjsko-rumuńskiego z 1872 r. Statuty zawierają specjalny rozdział poświęcony urzędnikowi określanemu jako wikariusz generalny biskupa (*vicarius generalis episcopi*), który ma być biskupowi diecezjalnemu pomocny w różnych sprawach kościelnych, zwłaszcza w wizytowaniu diecezji. Podaje się również przymioty żądane od kandydata, a mianowicie prawość i doświadczenie oraz sprawność w administracji. Wikariusz miałby być wybrany, według zwyczaju, spośród kleru katedralnego. Określa się także naturę i zakres władzy wikariusza generalnego biskupa. W części lub w całości otrzymuje w diecezji władzę zwyczajną biskupią (*iurisdictio ordinaria episcopalis*), co oznacza, że posiada władzę zrównaną z jurysdykcją biskupa diecezjalnego. Nie określa się, czy dotyczy to tylko władzy wykonawczej. Władza jest zwyczajna, a nie zastępcza (*vicaria*), choć urzędnik ten jest wikariuszem swego biskupa. Zakres władzy może być pełny lub częściowy. Można się domyślać, że jest to pozostawione uznaniu biskupa. Ponadto przewiduje się, że sąd wikariusza generalnego jest taki sam, jak biskupa diecezjalnego (równy instancyjnie), wobec czego od wyroków wikariusza apelować można tylko do metropolity. W czasie nieobecności biskupa, wikariusz może zwoływać konsystorz, przewodniczyć mu i ogłaszać jego decyzje. Zajmuje w jurysdykcji pierwsze miejsce po biskupie miejsca. W czasie wakatu stolicy biskupiej władza wikariusza zostaje scedowana na kapitułę kościoła katedralnego, która wybiera wikariusza kapitulnego. Interesującym elementem tego rozdziału jest fragment, w którym ustawodawca odwołuje się do historii instytucji wikariuszy biskupów greckich, a szczególnie do Ojców Kościoła: św. Grzegorza z Nazjanzu, św. Bazylego Wielkiego, św. Jana Chryzostoma, a także do uchwał synodu trullańskiego¹³. To osadzenie historyczne stanowi zarazem nawiązanie do starożytnej tradycji wschodu, ale pewnie służyło także obronie przed zarzutami latynizacji obrządku bizantyjskiego i jego tradycji jurydycznych.

¹³ *Concilium primum Provinciale Alba-Iuliense et Fogarasiense habitum anno MDCCCLXXII*, Roma 1881, s. 23-24.

Kształt prawny urzędu wikariusza generalnego biskupa w Kościele rumuńskim jest już znacznie bliższy urzędowi wikariusza generalnego funkcjonującego wówczas w Kościele łacińskim.

Kolejnym źródłem prawa w *Cleri sanctitati* jest synod dla Kościoła syryjskiego z 1888 r. W uchwałach synodalnych odniesiono się do charakterystycznych dla Kościołów tradycji antiocheńskiej urzędów „periodeuta” i „chorepiskopa”¹⁴. W pierwszej kolejności Ojcowie synodalni opisują historię i znaczenie tych urzędów oraz ich rolę w Kościele. Odnosząc się do periodeuta, zaznacza się, że sama nazwa wywodzi się z języka greckiego, gdzie oznacza *circulantes*, czyli *otaczającego*. Sugeruje to zatem, że duchowni ci, stojący ponad całym prezbiterium, byli gremium najbliższych współpracowników biskupa. Byli ustanawiani przez biskupa w miastach jego diecezji jako prokuratorzy i delegaci biskupa. Mieli nadto prawo wizytować powierzone swej trosce miasta i sprawowali jakąś formę jurysdykcji nad nimi. Drugim urzędem jest biskup wiejski (chorepiskop). Ci są również ustanawiani przez biskupów do zarządu nad poszczególnymi miastami diecezji, ale także nad świeckimi i duchowieństwem tego obszaru, również nad periodeutami. W diecezji było więc wielu chorepiskopów. Synod postanowił jednak odnowić dyscyplinę i ustalił zasadę, wedle której biskup miał ustanowić jednego tylko chorepiskopa (więcej niż jednego wyjątkowo w poszczególnych wypadkach). Spośród duchownych, którzy już posiadali tę godność, należało wybrać najbardziej zdatnego, a pozostałym nadać inny tytuł. Kandydat musiał być celibatariuszem, a przynajmniej wdowcem. Urząd obejmował nie na mocy samej nominacji, ale przez specjalny obrzęd liturgiczny. Wskazane jest, że chorepiskop powinien być wyposażony w godność wikariusza generalnego, co wyraźnie ukazuje wpływ łacińskiej tradycji eklezjalnej i jurydycznej. Sam chorepiskop posiada jednak delegowaną przez biskupa (a zatem zastępczą) władzę nad ludem wiernym. Przywołano także starożytne tradycje Kościoła dotyczące przywilejów i insygniów biskupa wiejskiego, m.in. prawo używania *masnaphto* (*masnafam*)¹⁵. Odwołując się do kan. 10. Synodu Antiocheńskiego, przyznano chorepiskopom prawo udzielania święceń subdiakonatu i niższych stopni. Ponadto biskupi wiejscy mają pierwszeństwo przed prezbiterami i periodeutami, mogą używać zwyczajnego stroju duchownego w kolorze ciemnofiole-

¹⁴ Szerzej zob. Amadou 1959, 48-73.

¹⁵ Charakterystyczne dla tradycji antiocheńskiej liturgiczne nakrycie głowy wyższych duchownych w postaci ozdobnej chusty tworzącej kaptur.

towym oraz pontyfikaliów, a także mają prawo do pewnych przywilejów liturgicznych właściwych biskupowi¹⁶.

Instytucja biskupa wiejskiego jest charakterystyczna dla Kościołów tradycji antiocheńskiej, jednak da się zauważyć typowe dla pierwotnej instytucji synceła zadania i role. Uregulowana na synodzie prawna forma urzędu chorepiskopa i sposób jego wykonywania bliski jest jednak zachodniemu urzędowi wikariusza generalnego.

Pośród postanowień synodów wschodnich, do których odwołuje się kodyfikacja XX w., szczególne są uchwały Synodu Kościoła koptyjskiego z 1898 r. W dziale poświęconym wikariuszowi generalnemu są precyzyjnie określone prerogatywy tego urzędu i jasno określony zakres władzy. Wikariusz generalny posiada jurysdykcję biskupią, za wyjątkiem tego, co biskup sobie zastrzegł lub tego, co wymaga specjalnego mandatu. Sam w wykonywaniu władzy zależy jedynie od biskupa. Biskup diecezjalny i wikariusz generalny są *jedną osobą i jednym trybunałem*, stąd nie ma apelacji od decyzji wikariusza generalnego do biskupa diecezjalnego. Kandydat na wikariusza generalnego powinien mieć przynajmniej dwadzieścia pięć lat, być odpowiednio wykształcony, powinien być z duchowieństwa świeckiego, odpowiednich obyczajów, nadto nie może być krewnym biskupa, jego ojcem, bratem, lub jego dalszym krewnym¹⁷, a także nie powinien być proboszczem, o ile nie ma przeciwnych wskazań. Określono również bardzo precyzyjnie, że wikariusz generalny otrzymuje urząd poprzez pismo podpisane przez biskupa i jego sekretarza, opatrzone pieczęcią biskupa i odnotowane w aktach kurialnych. Biskup (nominat) nie może mianować wikariusza generalnego przed przyjęciem święceń. Bez specjalnego mandatu wikariusz generalny nie może: wizytować diecezji, wydawać dymisoriów do święceń (z wyjątkiem sytuacji, gdy biskup jest nieobecny, a odwołanie się do niego jest trudne), zwoływać synodu i przewodniczyć mu pod obecność biskupa, uwalniać i dyspensować od cenzur i nieprawidłowości oraz tego, co zarezerwowane biskupowi, obsadzać wakujących probostw, rozpoznawać spraw karnych, winnych deponować lub zawieszać w pełnionym urzędzie. Wikariusz generalny mógł utracić urząd w trzech okolicznościach: na skutek odwołania przez biskupa, na skutek śmierci biskupa, je-

¹⁶ *Synodus Sciarfensis Syrorum in Monte Libano celebrata*, Roma 1896, s. 148-51.

¹⁷ Użyte w tekście źródłowym słowo *nepos* oznacza zarówno wnuka, potomka, jak i siostrzeńca, bratanka, kuzyna. Zważywszy jednak na beżzenność biskupów w tradycji wschodniej, dwa pierwsze znaczenia należałoby odrzucić [Jougan 1958, 443].

go rezygnacji lub wygnania, oraz przez rezygnację przez samego wikariusza z pełnienia urzędu¹⁸.

Powyżej przywołane statuty synodalne wskazują zarówno na uformowany kształt samego urzędu, precyzyjne określenie zadań, kompetencji, sposobu powoływania i utraty urzędu, kwestie zależności, ale przede wszystkim zdradza mocny wpływ łacińskiego systemu prawnego i zachodniego porządku hierarchicznego nie tylko w samej nazwie urzędu, ale w jego naturze, która jest właściwie przeniesieniem na grunt Kościoła koptyjskiego figury wikariusza generalnego wraz z wykształconymi w Kościele rzymskim zasadami jego funkcjonowania i zakresem jurysdykcji.

Chronologicznie najnowsze, najobszerniejsze, ale zarazem najbogatsze w komentarz prawny i odniesienia do innych źródeł prawa dotyczących urzędu wikariusza generalnego w jego strukturze hierarchicznej, są dokumenty Synodu Kościoła ormiańskiego z 1911 r. Uchwały określają, że wikariusz generalny jest kapłanem z duchowieństwa diecezjalnego, który na mocy mandatu udzielonego przez biskupa i pod jego władzą, posiada w całej diecezji jurysdykcję ogólną, z wyjątkiem tego, co zastrzeżone biskupowi. Do spraw wyjętych spod kompetencji wikariusza należą: rozpoznawanie spraw karnych, obsadzanie probostw i beneficjów, wydawanie dymisoriów do święceń, rozgrzeszanie z tego, co zarezerwowane biskupowi, dyspensowanie do nieprawidłowości i kar, które Sobór Trydencki zastrzegł wyłącznej władzy biskupa, wizytowanie diecezji, o ile ze szczególnych przyczyn nie otrzymał stosownego zlecenia, zwoływanie synodu. Wyłączone są spod kompetencji wikariusza generalnego nadto te czynności, które z natury swojej wymagają święceń biskupich, a mianowicie: udzielanie święceń, udzielanie bierzmowania, konsekrowanie kościołów, nadawanie odpustów. Wikariusz może być również z urzędu wykonawcą dekretów władzy wyższej, jak choćby pism apostolskich, decyzji patriarchy udzielających łaski lub wymierzających sprawiedliwość, bulli Stolicy Świętej lub patriarchy w sprawach małżeńskich. Powierza się także wikariuszowi troskę o formację intelektualną i pastoralną duchowieństwa oraz o dobra materialne. W czasie wakatu zarząd nad diecezją przejmuje patriarcha, a wikariusz traci prerogatywy, bo nie ma osoby, w której imieniu i której władzą zleconą działał, powinien jednak wspierać patriarchę bądź wyznaczonego przez

¹⁸ *Synodus Alexandrina Coptorum habita Cairi in Aegypto*, Roma 1899, s. 201-202.

niego administratora i pod jego władzą, w trosce o diecezję, do czasu decyzji patriarchy¹⁹.

3. PIERWSZA KODYFIKACJA CZĘŚCIOWA I KODEKS KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH

Ostatnim aktem normatywnym, który miał fundamentalne znaczenie dla kształtu prawnego urzędu syncela, był Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.²⁰ Motu proprio *Cleri sanctitati* zawierające wschodnie prawo obrządkowe i osobowe, bazuje na regulacjach dotyczących wikariusza generalnego w Kościele łacińskim, co uwidacznia się bardzo wyraźnie w tym, że treść kanonów jest zasadniczo dosłownym cytatem przepisów KPK/17 ze stosownymi adaptacjami.

Ustawodawca w *Cleri sanctitati* używa w odniesieniu do interesującego nas urzędu pojęcia „syncel”, zatem powraca się do starożytnej tradycji Kościołów wschodnich i dawnej nomenklatury. Można jednak stwierdzić, że jest to zabieg czysto estetyczny, ponieważ kształt prawny urzędu jest przeniesiony w zasadniczej swej formie z Kościoła zachodniego, ale wschodnie nazewnictwo odsuwa oskarżenie o latynizowanie Kościołów orientalnych.

Kolejny etap kształtowania się dzisiejszych urzędów protosyncela i syncela, to czas Soboru Watykańskiego II. Najistotniejszym dokumentem soborowym odnoszącym się wprost do Kościołów wschodnich jest dekret *Orientalium Ecclesiarum*, a także dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*²¹, który wprowadza do ustroju Kościołów partykularnych urząd wikariusza biskupiego, różny od utrwalonego już w Kościele urzędu wikariusza generalnego. Na mocy motu proprio Jana XXIII *Superno Dei nutu* z 5 czerwca 1960 r. powstały sekretariaty i komisje przygotowawcze, mające opracować treści i zagadnienia dla przyszłego Soboru. Pośród powołanych ciał znalazła się Biskupia Komisja Przygotowawcza *Commissio de Episcopis et de Dioecesium regimine*. Wypraco-

¹⁹ *Acta et Decreta Concilii Nationalis Armenorum Romae habiti ad Sancti Nicolai Tolentiantis*, Roma 1913, s. 165-67.

²⁰ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

²¹ *Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de pastorali episcoporum Christus Dominus* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 673-96; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 87-95.

wała ona pięć schematów dotyczących Kościołów partykularnych i władzy biskupów, które po opracowaniu zostały połączone w jeden schemat pod tytułem: *De Episcopis ac de Dioecesium regimine*. Dokument ten jest o tyle istotny, że w jego treści po raz pierwszy pojawiło się sformułowanie „wikariusz biskupi” – *vicarius episcopalis*²². Postulat ten został zrealizowany w KPK/83, a tym samym wpłynął na KKKW i zapisany w nim kształt prawny urzędów protosyncela i syncela.

Prace nad całościową i odnowioną kodyfikacją wschodniego prawa kanonicznego powierzono Papieskiej Komisji do Reformy Kodeksu Kanonicznego Prawa Wschodniego, która została powołana przez papieża Pawła VI dnia 10 czerwca 1972 r., natomiast rozpoczęła oficjalnie swe prace 18 marca 1974 r. [Przekop 1999, 161-62]²³.

Ostatecznym efektem prac Komisji był KKKW, promulgowany przez papieża Jana Pawła II konstytucją apostolską *Sacri canones*. Całość prac redakcyjnych, dyskusji i prac Komisji jest udokumentowana w „Nuntia” – biuletynie Papieskiej Komisji do Reformy Kodeksu Kanonicznego Prawa Wschodniego, wydawanym w latach 1975-1990. Podstawą dla prac Komisji była dotychczasowa kodyfikacja częściowa z uwzględnieniem postulatów Soboru Watykańskiego II. Pierwszy projekt przyszłego Kodeksu został opracowany w 1974 r. i był materiałem roboczym dla Komisji oraz konsultacji z instytucjami, uniwersytetami i poszczególnymi hierarchami. Pierwszy oficjalny schemat został zaprezentowany w październiku 1986 r., jako *Schemat Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego* [Głódź 2002, 113-15]. Na tym etapie powstający zbiór był zatytułowany roboczo: *Codex Iuris Canonici Orientalis*, co nawiązuje do dwóch łacińskich dwudziestowiecznych Kodeksów. Ostateczny projekt, przedłożony w 1989 r. papieżowi Janowi Pawłowi II jako owoc siedemnastu lat prac Komisji, był już zatytułowany:

²² *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, vol. II, p. IV, per. II, s. 370: „Hanc nacti occasionem votum promunt Partes ut in recognoscendis CIC et CICO ita figura iuridica vicarii generalis, seu syncelli, reformetur, ut, praeter ipsum, aut etiam loco ipsius Episcopus valeat unum pluresve vicarios (quos, claritas gratia «vicarios episcopales» vocandos proponunt) constituere quibus, vi officii, sit iurisdictio ordinaria in determinata tantum dioecesis parte, vel in determinato tantum negotiorum genere.” W kwestii samej nazwy nowego urzędu Ojcowie nie byli zgodni. Pojawiło się zdanie, że przecież wikariusz generalny jest również wikariuszem biskupim (tzn. wikariuszem biskupa). Alternatywną propozycją były określenia *wikariusz (biskupi) generalny* dla wikariusza generalnego, natomiast dla wikariusza biskupiego proponowano nazwę *wikariusz (biskupi) specjalny* lub *partykularny* [Urso 1985, 99].

²³ Szerzej o historii kodyfikacji wschodniego prawa kanonicznego zob. Płoski 2002, 347-70; Głódź 2002, 97-119.

Schemat Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich. Ta nazwa była bliższa wschodniej tradycji i roli *świętych kanonów* w dziedzictwie prawnym Kościołów wschodnich [tamże, 115-16, 98-100].

Ustawodawca w KKKW przepisy dotyczące urzędów protosyncela i syncela uregulował w kan. 245-251, w których określa cel mianowania w eparchii protosyncela i syncela, naturę i zakres ich władzy, okoliczności powoływania w sytuacji powierzania urzędów prezbiterom i biskupom pomocniczym, kwalifikacje, jakie powinni spełniać kandydaci, a wreszcie okoliczności utraty urzędów przez pełniących je duchownych. Ponadto w wielu innych miejscach Kodeksu znajduje się odniesienie bezpośrednie lub pośrednie do tych urzędów.

ZAKOŃCZENIE

Ojcowie soborowi stwierdzili: „Kościół katolicki wysoko ceni instytucje, rytury liturgiczne, tradycje kościelne oraz karność życia chrześcijańskiego Kościołów Wschodnich. W nich bowiem, sławnych czcigodną starożytnością, jaśnieje tradycja, pochodząca od Apostołów poprzez Ojców, która stanowi część przez Boga objawionego i niepodzielnego dziedzictwa Kościoła powszechnego” (OE 1). Szacunek dla dziedzictwa dyscyplinarnego i specyficznego dla każdego z Kościołów *sui iuris* ustroju, stanowił ważny wyznacznik dla Komisji opracowującej kodyfikację prawa dla katolickich Kościołów wschodnich. Nie uniknięto jednak zarzutów latynizowania ustroju Kościołów wschodnich, choć bez wątpienia proces ten nastąpił w dużej mierze i daleko znaczniejszym zakresie już na etapie zawierania unii z kolejnymi Kościołami, kiedy przyjmowały one pewne rozwiązania istniejące już i ugruntowane w dyscyplinie łacinników. Przedstawione w niniejszym opracowaniu urzędy syncela i protosyncela są doskonałą egzemplifikacją takich właśnie procesów. Można jednakowoż zaryzykować konstatację, że nie zawsze były one wyrazem supremacji i narzuconego podporządkowania Kościołów *sui iuris* Rzymowi, ale również wprowadzeniem do ich ustroju instytucji sprawdzonych już w funkcjonowaniu struktur diecezjalnych, usprawniających wypełnianie zadań biskupów i działanie Kościoła partykularnego.

PIŚMIENNICTWO

- Abramowiczówna, Zofia, red. 1960. *Słownik grecko-polski*. T. 2. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Amadou, Richard. 1959. "Choréveques et Periodeutes." *L'Orient Syrien* 4:48-73.
- Chełmicki, Zygmunt, red. 1904-1916. *Podręczna Encyklopedia Kościelna*. T. 1-44. Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolffa.
- Chortyk, Oleg. 2002. „Status protosyncela w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich.” Praca magisterska, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.
- Dola, Kazimierz. 1979. „Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych eparchii polskich obrządku grecko-unickiego od Unii Brzeskiej (1596) do roku 1945.” W *Historia Kościoła w Polsce*. T. 2: 1764-1945, cz. 2: 1918-1945, red. Bolesław Kumor, i Zdzisław Obertyński, 301-27. Poznań-Warszawa: Pallottinum.
- Dziub, Krzysztof. 2008. „Urząd wikariusza generalnego według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku.” Rozprawa doktorska, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.
- Dziub, Krzysztof. 2009. „Elementy konstytutywne urzędu wikariusza generalnego.” W *Mojemu Kościołowi wszystko! Księga Jubileuszowa ku czci Ks. Arcybiskupa Stanisława Nowaka Metropolity Częstochowskiego z okazji 25. rocznicy sakry biskupiej i posługi pasterskiej w Kościele częstochowskim*, red. Stanisław Jasione, 531-35. Częstochowa: Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne Regina Poloniae.
- Faris, John D. 1992. *The Eastern Catholic Churches Constitution and Governance According to the Code of Canons of the Eastern Churches*. New York: Saint Maron Publications.
- Głódź, Sławoj Leszek. 2002. „Historia prac kodyfikacyjnych.” W *Unitas in varietate. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej połączonej z prezentacją polskiego wydania Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, red. Leszek Adamowicz, 97-120. Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia.
- Herbermann, Charles, ed. 1913. *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 14. New York: Robert Appleton Company.
- Jougan, Alojzy, red. 1958. *Słownik kościelny łacińsko-polski*. Poznań-Warszawa-Lublin: Księgarnia św. Wojciecha.
- Kazhdan, Alexander, ed. 1991. *The Oxford Dictionary of Byzantium*. New York-Oxford: Oxford University Press.
- Krukowski, Józef. 2005. „Kuria diecezjalna.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/1: Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła, red. Józef Krukowski, 344-80. Poznań: Pallottinum.
- Nowodworski, Michał, red. 1904. *Encyklopedia Kościelna*. T. 27. Warszawa: W Drukarni Czerwińskiego i Spółki.
- Orzeszyna, Krzysztof. 2001. „Wikariusz generalny a wikariusz biskupi.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 14, nr 1:37-44.
- Orzeszyna, Krzysztof. 2002a. *Urząd wikariusza biskupiego w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Orzeszyna, Krzysztof. 2002b. „Władza wikariusza biskupiego według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku.” *Roczniki Nauk Prawnych* 12, nr 2:139-50.

- Plezia, Marian, red. 2007. *Słownik łacińsko-polski*. T. 4. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Płoski, Tadeusz. 2002. „Kodyfikacja Prawa Kanonicznego Katolickich Kościołów Wschodnich.” *Studia Warmińskie* 29:347-70.
- Przekop, Edmund. 1999. „Kodyfikacja prawa katolickich Kościołów wschodnich przed promulgacją nowego Kodeksu (1990) przez papieża Jana Pawła II.” *Lux Veritatis* 1:165-74.
- Urso, Paolo. 1985. “La curia dioecesana.” In *Chiesa particolare e strutture di comunione. Il Codice del Vaticano II*, ed. Adolfo Longhitano, 94-124. Bologna: Edizioni Dehoniane Bologna.

**Wpływ ustroju prawnego Kościoła łacińskiego na kształtowanie się
aktualnego porządku prawnego katolickich Kościołów wschodnich na
przykładzie urzędów protosyncela i syncela**

Streszczenie

Urząd wikariusza generalnego powstał w Kościele zachodnim w XII w. Stopniowo jego władza umacniała się, aż stał się urzędem obligatoryjnym i głównym współpracownikiem biskupa diecezjalnego w zarządzie Kościołem partykularnym. Podczas przygotowań Soboru Watykańskiego II dostrzeżono potrzebę utworzenia nowej instytucji w strukturze Kościoła partykularnego. Obok urzędu wikariusza generalnego, ustanowiono urząd wikariusza biskupiego – nową funkcję o zbieżnej naturze prawnej i kompetencjach, ale przeznaczoną do wspierania biskupa diecezjalnego w poszczególnych aspektach jego działalności. W Kościele wschodnim powstał zwyczaj wybierania biskupów spośród zakonników. Biskupi chcieli nadal prowadzić życie monastyczne. Dobierali sobie współtowarzyszy, którzy zamieszkiwali wspólnie z biskupem w jego mieszkaniu. Tego towarzysza życia biskupa określano mianem *synkellios*, co w wersji łacińskiej uzyskało formę *syncellus*. Syncel był nie tylko współtowarzyszem życia biskupa, ale także wspomagał go w jego funkcjach, a nawet reprezentował biskupa w wielu sprawach kościelnych, przez co uzyskał znaczący wpływ w Kościele lokalnym.

Unie zawierane z Kościołami uznającymi zwierzchność Biskupa Rzymu, wiązały się także z przyjęciem przez nie łacińskiego systemu prawa kościelnego i form strukturalnych istniejących w Kościele zachodnim. Jednym z elementów tego dziedzictwa jurydycznego był urząd wikariusza generalnego. W motu proprio Piusa XII *Cleri sanctitati* i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich rozwiązania te zostały ugruntowane. Wprowadzono urzędy wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego, nadając im starożytne nazwy syncela i protosyncela.

Słowa kluczowe: syncel; protosyncel; wikariusz generalny; wikariusz biskupi; katolickie Kościoły wschodnie; Kościół łaciński; latynizacja

**Influence of the Legal System of the Latin Church on Formation of the
Current Legal Order of the Eastern Catholic Churches as Illustrated by the
Offices of protosyncellus and syncellus**

S u m m a r y

The office of vicar general was created in the Western Church in the 12th century. Gradually, his authority was strengthened until the office became mandatory and he became the main collaborator of the diocesan bishop in the administrative body of the particular Church. During the preparation of the Second Vatican Council the need to establish a new institution within the structure of particular Churches was recognized. In addition to the office of vicar general, the office of episcopal vicar was created – a new function with a similar legal characteristics and competences, but intended to support the diocesan bishop in specific aspects of his activity. In the Eastern Church, it was customary to choose bishops from among religious. Bishops wanted to continue their monastic life. A bishop would choose a fellow man who lived with him in home. Such a life companion was known as *synkellios*, which in Latin was rendered as *syncellus*. A syncellus was not only a companion of the bishop's life but also assisted him in his functions and even represented him in many ecclesiastical matters, which made the syncellus a significant figure in the local Church.

The unions concluded with Churches that recognized the supremacy of the Bishop of Rome were also associated with their adoption of the Latin system of ecclesiastical law and structural forms existing in the Western Church. One of the elements of this juridical heritage was the office of vicar general. These solutions were laid down in Pius XII's *motu proprio Cleri sanctitati* and the Code of Canons of the Eastern Churches. The offices of vicar general and episcopal vicar were introduced and assigned the ancient names of syncellus and protosyncellus.

Key words: syncellus; protosyncellus; general vicar; episcopal vicar; Catholic Eastern Churches; Latin Church; latinization

Information about Author: REV. MARIUSZ BAKALARZ, J.C.L. – Ph.D. student, Department of Law of the Eastern Catholic Churches, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin; al. Najświętszej Maryi Panny 54, 42-200 Częstochowa, Poland; e-mail: ks.m.bakalarz@archiczyst.pl; <https://orcid.org/0000-0001-6942-4563>